

11 Ιανουαρίου 2013

Η φιλοσοφική παράδοση στον Αυγουστίνο

Ορθοδοξία / Θεολογία

Στυλιανός Γ. Παπαδόπουλος (μοναχός Γεράσιμος Δοχειαρίτης), Ομότιμος Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών († 2012)

Έγινε και γίνεται πολύς λόγος για την πυκνή παρουσία της φιλοσοφίας στο έργο του Αυγουστίνου, που όντως προσπάθησε συνειδητά να την συνδυάσει με την πίστη και την διδασκαλία της Εκκλησίας. Υποστηρίζεται ότι εκχριστιάνισε τον νεοπλατωνισμό, αλλά τον Αυγουστίνο συγκινούσε κυρίως, ήδη από την εποχή της θητείας του στον Μανιχαϊσμό, τον Νεοπλατωνισμό ή τους Ακαδημεικούς, η θρησκευούσα και πιο συγκεκριμένα η ηθικολογούσα πρακτική φιλοσοφία, που κυριαρχούσε στους ρωμαϊκούς χρόνους. Από τον φιλοσοφικό χώρο τον ενδιέφεραν όσα κυρίως αναφέρονταν στα προβλήματα της ζωής και δη της μακαρίας ζωής (beata vita) και όχι οι ποικίλες θεωρίες περί του όντως όντος η η πλωτινική

θεωρία περί της τριαδικής απορροής (emanatio) των όντων.

Υιοθέτησε κυρίως τα πρακτικά στοιχεία της φιλοσοφίας και τα παρουσίασε, όσο έκρινε και μπόρεσε, εμποτισμένα με το πνεύμα της Εκκλησίας. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Θεός αποτελεί το ύψιστο αγαθό, το τέλειο, το άκρο εφετό, στο οποίο πρέπει να επανέλθει και με το οποίο πρέπει να ενωθεί η ψυχή. Η ένωση αυτή συνιστά την μακαριότητα, την *beata vita*. Είναι αποτέλεσμα μετοχής στην θεότητα, στην οποία όμως δεν διακρίνει θεία φύση και άκτιστες ενέργειες. Άρα επιζητεί μετοχή-σχέση με την θεία φύση. Ο Αυγουστίνος, ενώ ομολογούσε ότι «φλυαρούσε τόσα χρόνια ως γνώστης» της φιλοσοφίας (*Εξομολογήσεις* Z 20, 26), ήτανε πεπεισμένος ότι οι πλατωνικοί φιλόσοφοι είπανε και δίδαξαν πολλά τα αληθή. Γι' αυτό βεβαιώνει ότι στον απόστολο Παύλο εύρισκε κάθε αλήθεια που γνώριζε από τους «πλατωνικούς». Αυτοί όμως, παρ' όλα τα ορθά τους, δε γνώρισαν την οδό προς τον Χριστό, διότι δε ζούσανε με ευσέβεια (*Εξομολογήσεις* E 4). Ακόμα και «αν βρούνε την αλήθεια και γνωρίσουνε τον Θεό, δεν τον τιμούν ως Θεό και δεν τον ευγνωμονούν» (αυτόθι).

*«... κατάλαβα (= διαβάζοντας «άπλειστα» τον Παύλο) ότι κάθε αλήθεια που είχα διαβάσει στους πλατωνικούς λεγόταν κι εδώ• όμως εδώ ήταν θεμελιωμένη στη Χάρη σου, για να μην μπορεί να καυχιέται αυτός που βλέπει ότι είδε μόνος του και να αναγνωρίζει ότι του δόθηκε όχι μόνο αυτό που βλέπει, αλλά και η ικανότητα να βλέπει. Τι έχει όμως που δεν του το δώρισες εσύ»; (*Εξομολογήσεις* Z 21, 27. Βλ. και Z 10, 16).*

Οι φιλόσοφοι, λοιπόν, έχουνε πολλά τα αληθή, αλλά στους πιστούς τα αποκαλύπτει και τα παρέχει όλα ο Θεός, ώστε να μην υπερηφανεύονται. Αντιλήψεις λίγο η πολύ αφελείς, που μερικώς επαναφέρουνε στο κλίμα των Απολογητών του Β και Γ αιώνα και δείχνουν πόσο δύσκολα σύρεται η γραμμή μεταξύ θεολογικής σκέψεως και λαϊκοφιλοσοφικών αντιλήψεων. Κι ενώ με την θεωρία του περί απολύτου προορισμού αποκλείει την δυνατότητα μετακινήσεως του ανθρώπου προς τον Θεόν, εάν δεν τον έχει ήδη προορίσει σ' αυτό ο ίδιος ο Θεός, περί το 427, όταν οριστικοποιούσε τα περί προορισμού, εξηγούσε ότι «μολύνεσθαι πέφυκεν» η ανθρώπινη φύση, αλλ' αυτή συνεχίζει να είναι «μεγάλη φύσις», διότι «της άκρας φύσεως (= της θείας) χωρητική εστι και μέτοχος είναι δύναται ταύτης» (*Περί Τριάδος* ΙΔ 4). Παρά την πτώση, δηλαδή, η ανθρώπινη φύση μπορεί να γίνει «μέτοχος» της θείας φύσεως.

Ακόμα και στα πιο συνθετικά του έργα οι ερευνητές νιώθουν ενίοτε δυσκολία να διακρίνουν με σαφήνεια τον φιλοσοφικό από τον θεολογικό λόγο, πότε πρόκειται για φιλοσοφική αλήθεια και στοχασμό και πότε για σαφώς διδασκαλία της Εκκλησίας. Στο ασαφές αυτό κλίμα κατανοείται και η φράση του «*intellige ut*

credas, crede ut intelligas» (π.χ. εις *Sermo* 43, 7). Πρέπει να σκέπτεσαι για να πιστέψεις, αλλά και να πιστεύεις για να σκεφθείς - κατανοήσεις (*De praedestinatione* 2, 5. *De vera religione* 24, 45). Είναι προφανές, ότι ο Αυγουστίνος αγωνίσθηκε πολύ να συνδυάσει και μάλλον να συμφιλιώσει φιλοσοφικό στοχασμό και πίστη της Εκκλησίας, αλλά τελείωσε την ζωή του κυμαινόμενος, αμφιβάλλοντας ο ίδιος για τις απόψεις του και μη μπορώντας να δώσει λύση στο πρόβλημα.

<http://bit.ly/1aHCJYV>